

Зарубіжні авторські зібрання

Джордж

Бірманські дні

Харків
«ФОЛІО»
2022

РОЗДІЛ 1

У По Киїн, старший суддя округу К'яуктада, що у Верхній Бірмі, сидів на своїй веранді. Було лише пів на дев'яту, але у квітневому повітрі загрозливо повисло передчуття довгих, задушливих пообідніх годин. Подекуди слабкі пориви вітру, які на контрасті здавалися прохолодними, ворушили нещодавно зрошені дощем орхідеї, що звисали з карнизів. За орхідеями виднівся запилений, покручений стовбур пальми, а за ним — палаюче ясно-синє небо. Вгорі, у зеніті сонця, — настільки високо, що кожного, хто зведе погляд туди, просто засліплювало, — плавно ширяли грифи.

Наче великий порцеляновий ідол, У По Киїн незмигнуто глядів на разюче сонячне світло. На вигляд то був чоловік років п'ятдесяти, такий гладкий, що вже роками не вставав зі свого крісла без чиеїсь допомоги, та все ж навіть вродливий, попри зайву вагу, оскільки в бірманців тіло не обвисає й не роздувається так, як у білих, а товщає симетрично — так, як набрякають плоди. Лице в нього було широке, жовте і майже геть без зморщок, а очі — жовтаво-коричневі. Ноги покручені, з пальцями однакової довжини, босі, підстрижена голова — непокрита, а вбраний він був в один із тих яскравих араканських¹ лонджі² в зелену з пурпуровим клітинку, що їх бірманці

¹ Аракан (тепер — Ракхайн) — історична область Бірми (*тут і далі — прим. перекладача*).

² Лонджі — незшита спідниця, зав'язується спереду вузлом (національне вбрання бірманців).

вдягали на щодень. Він жував бетель¹ із лакованої коробки на столі й роздумував про своє минуле.

Життя його було навдивовижу успішним. Найдавніший спогад У По Киїна, ще з вісімдесятих, був про те, як він — голопузе дитинча — стояв і спостерігав за тим, як британські війська переможно заходять у Мандалай². Він пам'ятав той жах, який відчував, споглядаючи, як крокували шерезами могутні чоловіки, котрі їдять саме тільки м'ясо, з побагровілими лицами й у багряних плащах, із довгими гвинтівками за плечима, важко, ритмічно тупочучи чобітьми. Поспостерігавши за ними кілька хвилин, він утік. По-своєму, по-дитячому, він розумів, що його народ ніколи не зрівняється з цією расою гігантів. Воювати за британців, паразитувати на них було найбільшим його бажанням, навіть у дитинстві.

У сімнадцять він подавався на урядову службу, але, бідного і без зв'язків, його туди не прийняли, тож наступні три роки він протинявся смердючими лабіринтами мандалайських базарів, працюючи на торговців рисом, а часом цуплячи щось і собі. Пізніше, у двадцять, через шантаж йому пощастило отримати чотириста рупій, і він одразу ж поїхав у Рангун³, де підкупом одержав місце в урядовій канцелярії. Робота приносила чималий прибуток, хоч зарплатня й була невелика. У той час клерки отримували стабільний дохід, незаконно розтрачуючи урядові припаси, а в По Киїна (тоді він був ще просто По Киїном: почесна приставка «У» з'явилася роками пізніше) до таких обробок був природний нахил. Проте він

---

¹ Бетель — вічнозелена багаторічна рослина роду перцевих, листя якої має лікарські властивості та використовуються як спеції.

² Мандалай — у минулому столиця Бірманської імперії, зараз — друге за величиною місто у М'янмі.

³ Рангун (тепер — Янгон) — найбільше місто та колишня столиця М'янми.

був надто талановитим, щоб провести все життя в канцелярії, крадучи якусь мізерну копійчину. Одного дня він дізнався про те, що в уряді бракує молодших посадовців і на ці місця збираються призначити когось із клерків. Цю новину мали оголосити не менш ніж за тиждень, та однією зі здібностей По Киїна було вміння вивідувати все раніше за інших. Він побачив свій шанс і доніс на колег по роботі, перш ніж ті змогли забити на сполох. Більшість із них відправили до в'язниці, а По Киїна в якості нагороди за його чесність призначили помічником окружного інспектора. З того часу він упевнено рухався вгору кар'єрною драбиною. Зараз, у свої п'ятдесят шість, будучи старшим суддею округу, він, цілком імовірно, знову одержить підвищення й почне виконувати обов'язки уповноваженого представника комісара, і англійці будуть йому рівнею, а то і його підлеглими.

На посаді старшого судді У По Киїн послуговувався простими методами. Приймаючи рішення у справах, він не продавався навіть за найщедріший хабар, бо знав, що суддя, який виносить неправильні вироки, рано чи пізно попадеться. Він практикував набагато безпечніший метод: брав хабарі в обох сторін, а тоді приймав рішення у справі строго за законом. Цим він завоював таку корисну репутацію неупередженого судді. Окрім доходів від учасників судових процесів, У По Киїн безперервно стягував податок, щось на кшталт особистої данини, з усіх сіл, що входили до його юрисдикції. Якщо якесь селище не сплачувало данину, У По Киїн вживав каральних заходів: банди розбійників робили набіги на село, сільських старійшин арештовували за неправдивими звинуваченнями і тому подібне — і вже незабаром борг неодмінно сплачували. Йому також діставався дохід від усіх великих грабежів, що траплялися в окрузі. Все це, звісно, було здебільшого відомо усім, окрім начальства У По Киїна (а британські командири завжди були твердо впевнені

у своїх людях), але спроби його викрити незмінно зазнавали поразки, оскільки його прибічників, вірність яких трималася на долі з грабежів, було надто багато. Коли проти нього висували яке-небудь звинувачення, У По Киїн просто дискредитував обвинувача за допомогою юрби куплених свідків, після чого висував зустрічні звинувачення й домагався навіть сильнішої позиції, ніж раніше. Він був практично невразливим, оскільки був надто хорошим суддею, щоб обирати неправильні методи вирішення справ, а ще був надто поглинутий своїми інтригами, щоб допустити в них якусь необережність чи незнання. Можна було сказати напевне: його ніколи не викриють, він завжди прямуватиме від одного успіху до іншого, доки врешті не помре й не буде похований зі славою й почестями, вартими кількесот тисяч рупій.

І навіть у загробному житті його успіхи продовжаться. Згідно з буддистськими віруваннями, ті, хто за життя чинив багато лиха, народившись заново, житимуть у тілі щура, жаби чи ще якоїсь мерзеної тварюки. У По Киїн же був щирим буддистом і збирався убезпечити себе від такої долі. Останні роки свого життя він мав намір присвятити добрим справам, які би переважили тягар гріхів, здійснених за все життя. Такою доброю справою, можливо, стане будівництво пагод¹. Чотири пагоди, п'ять, шість, сім — настоятелі скажуть йому, скільки треба, — з кам'яною різьбою, позолоченими круглими дашками й маленькими дзвіночками, що дзвенітимуть на вітрі, співаючи хвалу небесам. І тоді він повернеться на землю в подобі чоловіка — не жінки, бо це було б те саме, що жити в тілі щура чи жаби, — або, навіть краще, у подобі якоїсь величної тварини, наприклад, слона.

Усі ці думки хутко пропливали у свідомості У По Киїна здебільшого у вигляді картинок. Мозок його, хай який

¹ Пагода — буддистська чи індуїстська споруда культового призначення.

хитромудрий, був досить варварським і працював лише тоді, коли мав якусь конкретну ціль; навіть звичайна медитація була йому не під силу. Зараз його думки саме досягли тієї точки, до якої прямували. Обіперши свої малі покручені руки на підлокітники крісла, він злегка розвернувся й хрипко гукнув:

— Ба Таїку! Гей, Ба Таїку!

Крізь бісерну завісу на веранду вискочив Ба Таїк, слуга У По Киїна. То був недорослий рябий чоловічок із полохливим і явно голодним виглядом. Платні від У По Киїна він не отримував, бо був засуджений за крадіжку і одного слова господаря було достатньо, щоб відправити його до в'язниці. Підходячи, Ба Таїк схилився в поклони так низько, що здавалося, ніби насправді він відступає назад.

— Слухаю вас, найсвятіший, — мовив він.

— Чи є хтось до мене, Ба Таїку?

Ба Таїк почав перераховувати відвідувачів на пальцях:

— Там, ваша честь, є староста селища Тітпінгай — він приніс подарунки, і двоє селян у справі про напад, яку має розглянути ваша честь, теж із подарунками. Ко Ба Сеїн, головний секретар канцелярії уповноваженого представника комісара, теж хоче вас бачити, і ще є Алі Ша, констебль, разом з якимсь розбійником, чийого імені я не знаю. Здається, вони не поділили якісь вкрадені золоті браслети. І також там є молода селянка з дитиною.

— Чого вона хоче? — спитав У По Киїн.

— Вона каже, що дитина ваша, найсвятіший.

— А-а. А скільки приніс староста?

Ба Таїк відповів, що лише десять рупій і кошик манго.

— Передай старості, — відказав У По Киїн, — що він має дати двадцять рупій, і якщо цих грошей не буде тут до завтра, біда буде і йому, і всьому селу. А тепер можу прийняти решту. Поклич до мене Ко Ба Сеїна.

За мить з'явився Ба Сеїн. То був стрункий вузькоплечий чоловік, високий, як на бірманця, з надивовижу гладеньким обличчям, що нагадувало кавове бланманже¹. Для У По Киїна він був дуже корисним кадром. Працьовитий і без краплі уяви, він був чудовим писарем, а містер МакҐрегор, уповноважений представник комісара, довіряв йому майже всі службові таємниці. У По Киїн, будучи в доброму гуморі після своїх розмірковувань, весело привітав Ба Сеїна і вказав йому на коробку з бетелем.

— Ну що ж, Ко Ба Сеїне, як там просувається наша справа? Сподіваюсь, як сказав би любий містер МакҐрегор, — У По Киїн перейшов на англійську, — «у ній, е-е, помітні, е-е, певні зрушення»?

Ба Сеїн не засміявся з невинного жарту. Заклякло й виструнчено сидючи у кріслі, він відповів:

— Все чудово, сер. Отримав нашу копію сьогодні вранці. Погляньте, якщо ваша ласка.

Він витяг примірник двомовної газети під назвою «Бірманський патріот» — жалюгідного, схожого на ганчірку восьмисторінкового видання, надрукованого ледь не на промокальному папері, що містило частково новини, вкрадені з «Газети Ранґуна», а частково — всілякі націоналістичні нісенітниці. На останній сторінці типографська фарба змазалася так, що весь аркуш був наче чорна траурна пелена, як знак скорботи за малою популярністю газети. Стаття, що цікавила У По Киїна, відрізнялася від решти. У ній ішлося про таке:

«У ці щасливі часи, коли нас, бідних чорношкірих, підносить могутня західна цивілізація з її численними благами, такими як кінематограф, кулемети, сифіліс і т. д.,

---

¹ Бланманже — холодний десерт, нефруктове желе, приготовлене з вершків чи мигдалевого молока, яєць, круп (зазвичай манної) або борошна на желатині з використанням цукру, прянощів чи ароматизаторів.

яка тема може надихати більше, ніж приватне життя наших європейських благодійників? Тому нам здається, що нашим читачам буде цікаво дізнатися дещо про події в сільському окрузі К'яуктада, а зокрема про містера МакҐрегора, почесного уповноваженого представника комісара цього округу.

Містер МакҐregor — із тих старих добрих англійських джентльменів, які в ці щасливі часи так часто постають перед нашими очима. Він, як сказали б наші любі брати англійці, чоловік «сімейний». О так, він взірцевий сім'янин, цей містер МакҐregor! Настільки, що вже встиг завести трьох дітей в окрузі К'яуктада, де живе лише рік, а на попередньому місці роботи, в окрузі Швемію, покинув ще шістьох юних нащадків. Мабуть, це просто недогляд з боку містера МакҐрегора, що малі діти залишилися практично незабезпеченими, а їхні матері потерпають з голоду...» і так далі.

Текст займав цілий стовпчик і, хай який жалюгідний, та все ж він стояв на рівень вище від решти текстів у газеті. У По Киїн уважно читав статтю, тримаючи газету у випростаній руці (у нього була далекозорість) і задумливо привідкривши рота, демонструючи багато дрібних ідеальних зубів, криваво-червоних від бетелевого соку.

— Редактор отримає за це шість місяців ув'язнення, — нарешті промовив він.

— Він не має нічого проти. Каже, що кредитори лишають його у спокої лише тоді, коли він сидить у в'язниці.

— І ви кажете, що ваш помічник Гла Пе написав цю статтю самотужки? Цей хлопець дуже розумний — надзвичайно перспективний хлопець! І ніколи не кажіть мені більше, що державні школи — це даремна трата часу. Гла Пе без сумніву гідний посади писаря.

— То ви думаете, сер, що цієї статті буде достатньо?

У По Киїн відповів не одразу. Він почав натужно кряхтіти: так він намагався підвестися з крісла. Ба Таїкові

цей звук був відомий. Він умить вийшов з-за бісерної завіси, і вони з Ба Сеїном взяли У По Киїна попід руки й допомогли йому стати на ноги. Якусь мить У По Киїн балансував, намагаючись втримати вагу живота, подібно до того, як це робить зі своїм вантажем носильник риби. Тоді помахом руки він звелів Ба Таїкові вийти.

— Ні, — відповів він на питання Ба Сеїна, — цього ні в якому разі не достатньо. Попереду ще багато роботи. Але це правильний початок. Слухайте.

Він підійшов до перил, щоб сплюнути червону бетелеву жуйку, а тоді, склавши руки за спиною, почав маленькими кроками міряти веранду. Від тертя масивних стегон він злегка похитувався. Отак походжаючи, він говорив на жаргоні тутешніх урядовців, що являв собою мішанину бірманських дієслів із англійськими зворотами.

— А тепер пройдімося ще раз по справі з самого початку. Ми плануємо організований наступ на лікаря Верасвами, цивільного хірурга й начальника в'язниці. Ми збираємося звести на нього наклеп, зруйнувати його репутацію й остаточно його знищити. Операція буде досить делікатна.

— Так, сер.

— Жодного ризику не буде, якщо діяти поволі. Наша ціль — не якийсь жалюгідний писар чи констебль. Ми йдемо проти вищого чиновника, а з таким, навіть якщо він й індієць, справа геть інша, ніж із простим клерком. Як можна знищити клерка? Дуже просто: звинувачення, зо дві дюжини свідків, звільнення та ув'язнення. Та тут це не допоможе. Потихеньку, потихеньку, потихеньку — ось яка має бути тактика. Жодних скандалів і вже напевне ніяких офіційних розслідувань. Ніяких звинувачень, на які можна відповісти й виправдатись, і все ж за три місяці я маю втовкмачити кожному європейцеві в К'яуктаді, що лікар — справжній негідник. У чому мені його звинувачити? Хабарі не підійдуть: він їх не бере. Що тоді?

ЗМІСТ

Розділ 1	3
Розділ 2	17
Розділ 3	42
Розділ 4	60
Розділ 5	74
Розділ 6	89
Розділ 7	108
Розділ 8	122
Розділ 9	135
Розділ 10	141
Розділ 11	152
Розділ 12	164
Розділ 13	175
Розділ 14	191
Розділ 15	211
Розділ 16	221
Розділ 17	229
Розділ 18	240
Розділ 19	255
Розділ 20	269
Розділ 21	277
Розділ 22	287
Розділ 23	307
Розділ 24	323
Розділ 25	339